

УДК 75.021.32-035.676.332.066.3(476.5) "197/198"

Мастацкая культура Віцебска XX стагоддзя: развіццё акварэльнага жывапісу ў Віцебску ў 1970 – пачатку 1980-х гадоў

Быкава Т. А.

Установа адукацыі «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава», Віцебск

На сённяшні дзень акварэль можна лічыць адным з вядучых відаў выяўленчага мастацтва Беларусі ў многім дзякуючы таму, што ў свой час, на хвалі ўсесаюзнай цікавасці да акварэлі (а гэта якраз другая палова 60-х гг. XX ст.) у Беларусі вылучыўся буйны акварэльны цэнтр – Віцебск. Тут узнікла генерацыя таленавітых мастакоў-акварэлістаў, чья творчасць у далейшым дазволіла даследчыкам разважаць ужо не проста пра віцебскую акварэль, але пра Віцебскую школу акварэлі. Менавіта Віцебская школа акварэлі і з'яўляецца аб'ектам даследавання дадзенага артыкула. У рамках гэтай работы аўтар разглядае перыяд у развіцці Віцебскай школы акварэлі, які ахоплівае 70-я – пачатак 90-х гг. XX ст. Хаця, на сутнасці, храналагічныя межы гісторыі віцебскай акварэлі значна шырэйшыя, аўтар абмяжоўваецца аналізам толькі вышэйназванага перыяду, паколькі, на-першае, перадумовы для станаўлення Віцебскай школы акварэлі складаюцца толькі ў пачатку 60-х гг. XX ст., а на-другое, пачатак 90-х гадоў мінулага стагоддзя з'яўляецца для Віцебскай школы акварэлі своеасаблівым водападзелам, за якім назіраецца паслабленне рэалістычнай тэндэнцыі і ўзмацненне фармалістычных пошукаў і эксперыментаў у творчасці мастакоў-акварэлістаў.

Ключавыя словы: Віцебская мастацкая школа, Віцебская школа акварэлі, акварэльны жывапіс, пейзажы, нацюрморты, вернісажы.

(Искусство и культура. — 2013. — № 4(12). — С. 77-94)

Art Culture of the XX Century Vitebsk: Development of Watercolor Painting in Vitebsk in 1970 – Early 1980-ies

Bykava T. A.

Educational establishment «Vitebsk State P. M. Masherov University», Vitebsk

Nowadays watercolor painting can be considered one of the leading types of Belarusian fine arts to a great extent due to the fact that earlier during the peak of interest in watercolor (late 1960-ies of the XX century) a strong watercolor center of Vitebsk distinguished itself in Belarus. A generation of talented watercolor artists emerged here, whose creative activity further made it possible for researchers to distinguish not just Vitebsk watercolor but Vitebsk watercolor school. It is Vitebsk watercolor school which is the object of study in this article. In this work the author considers the period in the development of Vitebsk watercolor school from 1970 to early 1990-ies of the XX century. Although chronological borders of the history of Vitebsk watercolor school are considerably wider, the author limits herself by the analysis of only the period mentioned above; first, only in the early 1960-ies the preconditions for the creation of Vitebsk school of watercolor appeared, and, secondly, early 90-ies of the last century is for Vitebsk watercolor school kind of borderline, after which weakening of realistic tendency is traced as well as strengthening of formalistic searches and experiments in the creative work of watercolor artists.

Key words: Vitebsk art school, Vitebsk watercolor school, watercolor painting, landscape, exhibitions, still life.

(Art and Culture. — 2013. — № 3(11). — P. 77-94)

Адрас для карэспандэнцыі: e-mail: tania_bykova@mail.ru – Т. А. Быкава

Сямідзясятая гады XX ст. з'явіліся часам своеасаблівага акварэльнага «буму», які праявіўся ў павышанай цікавасці мастакоў, крытыкаў і гледачоў – аматараў выяўленчага мастацтва да гэтай незвычайнай, графічна-жывапіснай тэхнікі. Яна ўжо даўно і паўнапраўна заявіла пра сябе, як пра самастойны від мастацтва, які дазваляе мастакам узнімацца да самых шырокіх жыццёвых і мастацкіх абагульненняў. Вось як разважае пра сутнасць і ўзровень развіцця мастацтва акварэлі 1970-х гадоў аўтар аднаго з артыкулаў, прысвечаных IV Усесаюзнай выставе акварэлі, якая праходзіла ў Мінску ў чэрвені 1975 года: «...Акварэль – жывапіс яна ці графіка? Яна і тое, і гэтае. <...> Яна бліжэй да графікі па адлюстраванню руху часу. Але яна бліжэй да жывапісу па глыбіні вобразнасці, дасягаемай мастакамі, у карціннай завершанасці лістоў. Аб усім гэтым мы маем права гаварыць толькі цяпер, на сучасным этапе развіцця акварэлі. <...> І ўжо не стаіць у коле праблем пытанне аб засваенні акварэльнай тэхнікі. Яна засвоена дасканаласцю. Не стаіць і пытанне аб абмежаванасці зместу, аб перавазе работ эцюднага плана, таму што ўзяты і гэтыя рубяжы. Патрэба ж у паглыбленні задач узняла і тэхніку «вадзянога жывапісу» да высокага, артыстычнага майстэрства» [1].

Мэта артыкула – вызначэнне кантэнту Віцебскай школы акварэлі ў межах Віцебскай мастацкай школы.

«Акварэльнае жыццё» нашай рэспублікі ў сярэдзіне і другой палове 1970-х гадоў аказалася вельмі насычаным. Толькі на 1975 год прыпала адразу некалькі значальных падзей. У сакавіку адбываецца IV Рэспубліканская выстава акварэлі, у чэрвені – IV Усесаюзная выстава акварэльнага жывапісу, якую мы ўжо згадвалі вышэй. Правядзенне выставы такога высокага ўзроўню менавіта ў Беларусі, а не ў Маскве, яскрава сведчыла пра тое, што акварэльнай перыферыі сапраўды больш не існуе, а ўзровень акварэльнага майстэрства беларускіх мастакоў не саступае ўзроўню лепшых акварэлістаў Саюза. І яшчэ адной важнай падзеяй азнаменавалася лета 1975 года. На Віцебшчыне на працягу 40 дзён працавала спецыялізаваная творчая група мастакоў-акварэлістаў з усёй

краіны, якія азнаёміліся з жыццём людзей Прыдзвінскага краю. Вынікам гэтай творчай паездкі стала правядзенне справаздачнай выставы майстроў «Празрыстага жывапісу» (дадатак 1.)

Набыткі віцебскіх акварэлістаў у сярэдзіне 1970-х гадоў. Першае, што хацелася б адзначыць, – гэта нейкія небывалы ўсплеск цікавасці да індустрыяльнай тэмы. Матыў вялікіх будоўляў краіны меў месца ў работах мастакоў і ў 1960-я гады, і мы ўжо звярталі на гэта ўвагу. Але ў 70-х зварот да прамысловай тэматыкі набывае амаль што масавы характар. Так, у 1976-м годзе ў Віцебску праходзіла выстава пад сімвалічнай назвай «На ўдарных камсамольскіх». У склад экспазіцыі увайшлі работы маладых акварэлістаў, якія пабывалі на вялікіх будоўлях краіны. Уражанні ад творчай камандзіроўкі на БАМ знайшлі адлюстраванне ў работах В. Напрэенка-Ляховіч «Тунель Нагорны», «Раніца ў тайзе», У. Напрэенкі «Укладка трасы», «Пасёлак будуюцца», С. Кампанічэнкі «БАМ. Пасёлак Залацінка», «Якуцкія туманы». А. Малей выставіў работы «Увага – пуск!» і «Начная змена», створаныя пасля паездкі на Бабруйскі шынны камбінат. На выстаўцы экспанаваліся таксама акварэлі А. Дасужава, А. Шыёнка, А. Слепава.

Да індустрыяльнай тэматыкі ў гэты час звяртаюцца ўжо вядомыя нам Г. Шутаў «Керамзітавы завод» (1974); серыя «Новабудоўля Беларусі – Руба. Завод даламітавай мукі» (1977), Ф. Гумен «Наваполацк. Заводы» (1973); «Наваполацк. Нафтабуд» (1973); «Нафтабуд. Хімзавод» (1975); а таксама М. Образаў «Нафтахімічны камбінат» (1980); Я. Панамарэнка (серыя «На хімічным камбінаце» (1978) і інш.

Безумоўна, сёння мала каму з мастакоў прыйдзе ў галаву ствараць узнёслы і велічны вобраз якой-небудзь фабрыкі альбо камбіната, бо змяніўся час і мастацкія арыенціры. Тады ж першым патрабаваннем да мастакоў усіх рангаў было адлюстраванне рэчаіснасці, стварэнне пераканаўчых вобразаў сучаснікаў, уласнае індустрыяльнае магутнасці дзяржавы. Зноў-такі мы бачым, што працаўнікі ад пэндзля і палітры аказваліся заціснутымі ў рамкі канкрэтнага і жорсткага вызна-

чальнага сацыяльнага заказу, што, бясспрэчна, сёння не можа не ўспрымацца як з'ява адмоўная, як абмежаванне свабоды творчасці. Тым не менш, асобныя рэплікі крытыкаў у бок мастакоў-акварэлістаў пераконваюць, што гэтыя апошнія не праяўлялі вялікага рвення, выконваючы загад дзяржавы і часу, а імкнуліся перш за ўсё да выражэння чыста мастацкіх задач, пошукаў асобых сродкаў выразнасці акварэлі, выпрацоўкі ўласнага почырку: «... от того, что акварелисты пишут, например, индустриальные пейзажи, <...> чаще всего выигрывает лишь название листа, а не его существо, потому что индустриальный пейзаж не пропущен через сердце художника, – няўхвальна адзначае У. Бойка ў артыкуле «Слово об акварели» і працягвае: – Он (индустриальный пейзаж. – Т. Б.) не должен быть всего лишь поводом для решения цветовой, композиционной, колористической задачи, поставленной перед собою как самоцель, без проникновения в тему, в индивидуальность мотива, без проникновения в себя самого» [2].

Яшчэ адным спосабам пазбавіцца ад гнёту сацыяльнага заказу з'яўлялася работа ў «палітычна нейтральных», правяраных часам акварэльных жанрах – пейзажы, нацюрморце, партрэце. Але і такі шлях яшчэ не гарантаваў поўнай свабоды творчасці, паколькі можна было лёгка атрымаць папрок за адыход ад надзённых праблем рэчаіснасці. Аднак з цягам часу крытыка стала больш ліберальна ставіцца да такіх «уцёкачоў». Той жа У. Бойка, робячы агляд развіцця акварэльнага жывапісу ў краіне за 1977 год, пісаў: «Сёння наўрад ці прыйдзе каму ў галаву бачыць у актыўнай працы мастака над нацюрмортам і над пейзажам роднай зямлі рэцыдывы «ўцёкаў» ад рэчаіснасці і сучаснасці, як гэта некалі часам здаралася. Разам з ростам культуры нацюрморта і пейзажа мы навучыліся разумець, што праз спасціжэнне аблічча зямлі спасцігаецца і «аблічча душы» сучасніка, нешта вельмі істотнае ў гэтай душы» [3]. Як бачым, паступова пачынае зараджацца разуменне таго, што ў мастацтве важная не столькі рэпартажнасць, колькі магчымасць спасцігаць і раскрываць глыбінную сутнасць жыцця, прыроды, чалавека.

Пейзажы Ф. Гумена 1970-х гадоў выкананы з гранічным майстэрствам. На новым этапе яго акварэлі прывабляюць ужо не дзёрзкасцю і нечаканасцю тэхнічных рашэнняў, а ўменнем дакладна і пранікнёна перадаваць у работах свой настрой, свае ўражанні і адчуванні. У пейзажных кампазіцыях Гумена асобае месца заўсёды належала гарадскім матывам, у прыватнасці адлюстраванню помнікаў архітэктуры. Напэўна, дух старажытнасці заўжды нечым вабіў і хваляваў мастака. На гарадской выстаўцы акварэляў віцебскіх мастакоў 1976 года ён экспанавалі шэраг работ, у якіх асабліва цесна знітаваліся тэма мінулага і сучаснасці. Аб тым, якія ўражанні выклікалі ў яго акварэлі знакамітага віцебскага мастака, піша А. Кічына ў артыкуле «Всяёлкай самацвётаў»: «На выстаўцы прадстаўлены пейзаж Ф. Гумена “Старая Рыга”... Нібы цудоўная машына часу перанесла нас у сярэдневяковы горад. Найтанчэйшы талент мастака агучыў пейзаж галасамі стагоддзяў: цокатам капытоў па голаму бруку, стрыманым поступам гараджан. А сілуэты пракожных у сучасным адзенні не толькі не адцягваюць увагі ад галоўнай тэмы, а нібы акцэнтуюць яе.

Зусім інакш успрымаецца яго “Старажытны Полацк”. Гарачынёй расплаўленага золата мігцяць купалы сабора. І зноў падзеі “даўно мінулых дзён” і сучаснасць спалучыліся ў маляўнічымі кампазіцыйным акордзе» [4].

Акрамя гэтых на выстаўцы экспанаваліся такія работы, як «Віцебскі дворык. Ратуша», «Успенскі сабор», «Смаленск».

У жніўні 1979 года Ф. Гумен узначальваў творчую групу мясцовага аддзялення Саюза мастакоў, якая пабывала ў заходніх раёнах Віцебшчыны. Вынікам паездкі стала выстаўка пад назвай «Віцебскае Паазер'е». Падчас гэтай творчай камандзіроўкі Ф. Гуменам былі створаны такія пейзажныя кампазіцыі, як «Начная фантазія», «Глыбокае», «Віцебск ноччу», «Заход на Дзвіне», «Полацкая Сафія». Аўтар вышэй узгаданага артыкула адзначае, што тэма Паазер'я знайшла ў асобе гэтага мастака шчырага і чулага песняра, які стварыў усхваляваную акварэльную сюіту з месячнага серабра

і залітых сонцам дворыкаў, пяшчотных азёр і рачных выгібаў, дарог і сцяжынак маляўнічага краю [5].

Сталасцю мастацкага стылю пазначаны і работы Г. Шутава. У 1970-х гадах ён стварае цэлыя серыі пейзажных работ, прысвечаных роднаму краю. Гэта серыя «Мая рэспубліка» (1974), работы з якой дэманстраваліся на IV Усесаюзнай выстаўцы акварэлі (1975) (дадатак 2); у 1977 годзе была створана серыя «Зямля беларуская», Віцебску прысвечаны акварэлі з серыі «Мой горад» (1978) (дадатак 2).

У жанры пейзажу спрабавалі свае сілы і маладыя мастакі А. Малей (трыпціх «Ратуша», «Дзвіна», «Лучоса», серыя «Мой старажытны горад»), М. Образаў («Табольск»), А. Шыёнак («Вясна наступае», «Вясна на Лучосе», «Раніца») (дадатак 2).

Нельга не адзначыць, што ў 1970-х гадах віцебскія акварэлісты больш актыўна звяртаюцца да партрэтнага жанру. Прычым важным для іх з'яўляецца не сляпое капіраванне натуры, а перадача ўнутранага стану, духоўнага свету герояў-сучаснікаў. Да партрэта звярталіся Ф. Гумен («Партрэт мастацтвазнаўца Б. Шышло» (1974); «Жаночы партрэт» (1974), В. Напрэенка-Ляховіч («Партрэт работніцы фабрыкі «КіМ» Аўдзеевай» (1975); «Партрэт бабкі Аняты» (1975), асабліва часта Л. Воранава («Брыгадзір Вольга Савельева» (1975); «Яфрэйтар Святлана Мішына» (1975); «Ніна Лаўрова – член маладзёжнай брыгады» (1975).

Мы ўжо згадвалі пра тое, што ў творах віцебскіх акварэлістаў часам закраналася тэма вайны, у прыватнасці, гэты матыў мы сустракаем у творах Івана Сталярова. Гэтая ж тэма няўлоўна, як падтэкст, як метафара прысутнічае ў работах другога віцебскага мастака Віктара Лук'янава. ...Журботны рад стынух пад небам печаў, ахопленых барвовым зарывам, – і бледнатворы хлопчык ля абгарэлага дрэва з адзінай галінкай, якая зацвіла і пладаносіць. Гэта «Яблыня майго дзяцінства» (1975) – адна з самых вядомых акварэляў мастака, прасякнутая ў адзін і той жа час шчымлівым смуткам і верай у перамогу святла і розуму.

Трагедыя чалавека, у якога вайна адабрала самае дарагое – родных людзей рас-

крываецца ў кампазіцыі «Бабулі» (1979). Тры пажылыя жанчыны на лаўцы занятыя будзённай справай і размовамі. Побач з імі – яшчэ адна, у чорнай жалобнай сукенцы, з сіваю галавой і позіркам, скіраваным у бясконцасць. Яе жалобная постаць выклікае ціхі сум і спачуванне, бо даўно ўжо няма тых, хто мог бы падарыць ёй унукаў.

Тэма мінулай вайны і сучаснасці цесна перапляліся ў такой, здавалася б, мірнай і нават ідылічнай кампазіцыі, як «Адуванчыкі» (1983). «Чароўны свет прыроды, апанаваны цішынёй, кволая дзяўчынка ля блакітнага вадаёма, і россып пушыстых шарыкаў у бяскрайнім прасторы. Зноў усё проста: мір, спакой, раскоша. І, напэўна, толькі тыя, хто перажыў вайну, усведамляюць, што надзіва правільнай формы вадаём – адна з нядаўніх ран планеты. І чароўнасць цішыні становіцца яшчэ больш адчувальнай, як і беражліва ўзняты дзяўчынкай адуванчык – кволы і трапяткі сімвал жыцця» [6]. Як бачым, асноўным лейтматывам сюжэтных кампазіцый В. Лук'янава з'яўляецца дзяцінства і вайна, і гэта, напэўна, вытлумачваецца тым, што сам мастак бачыў вайну маленькім хлопчыкам. І ўражанні ад убачанага і перажытага ў далёкім і нямірным дзяцінстве, неадступна ідуць за ім у дзень сённяшні.

Разнастайнасцю матываў і вобразаў адзначаны пейзажы В. Лук'янава. Велічным спакоем і зачараваннем прыродай напоўнены «Браслаўскія прасторы» і «Зялёны май». Незвычайныя, чароўныя сельскія і гарадскія матывы мастака («Стары Талін»). Разнастайныя па каларыце, прыёмах пісьма і эмацыянальным гучанню, напоўненыя глыбокім сэнсам і абагульненнем «Восень» і «Зімовыя пейзажы».

Адаў мастак даніну і індустрыяльнай тэматыцы (трыпціх «На дывановым камбінаце», «Мантажнікі», «Будоўля»).

За доўгі час В. Лук'янаву ўдалося знайсці свой адметны почырк, свой стыль, лаканічны, стрыманы, пазначаны глыбокім роздумам аб быцці і месцы чалавека ў сусвеце.

Яркі след у акварэлі 1970-х гадоў пакінула віцебская мастачка Людміла Воранава, якая адразу ж звярнула на сябе ўвагу рамантычнасцю светаадчування, багатай

фантазіяй, экспрэсіўнасцю мастацкай манеры. У адным з артыкулаў аглядальнік Л. Налівайка падкрэслівае своеасаблівасць светапогляду і мастацкай манеры маладой мастачкі: «Вобразы карцін <...> Л. Воранавай знаходзяцца ў незямной прасторы, у свеце фантазіі. Музычнасць лініі, загадкавасць сіне-зялёных фарбаў дапамагаюць інтэрпрэтацыі казачнай «Снежнай каралевы» і міфалагічнага «Ікара». Вялікай адухоўленасцю прасякнуты лірычны «Жаночы партрэт» [7]. Пільную ўвагу да сябе прыцягваюць нават проста назвы работ – «Ікар», «Снежная каралева», – якія яўна выбіваюцца з шэрагу звыклых і ў некаторым ступені аднастайных найменняў кампазіцый віцебскіх акварэлістаў.

Менавіта самабытнасць таленту Л. Воранавай вызначыла яе нялёгка, але багаты на адкрыцці шлях. У. Рынкевіч згадвае, што ўжо яе першая выстава, што адбылася на мастацка-графічным факультэце Віцебскага педінстытута, выклікала ў «кампетэнтных органаў» абурэнне незалежнасцю мыслення аўтара ад ідэалагічных устаноў і імкненнем да фармалістычных эксперыментаў, што, нагадаем, у савецкі час зусім не заахвочвалася.

Цікавасць да астраноміі, фантастыкі, антычнай міфалогіі абумовіла тэматыку Л. Воранавай. Таму не дзіўна, што ў 1977 годзе адбылася не зусім звычайная выстава, на якой мастачка прадставіла свае работы па матывах твораў савецкіх і зарубежных фантастаў І. Яфрэмава, С. Лема, Р. Брэдберы. Праўда, выкананы яны былі ў тэхніцы пастэлі.

І ўсё ж такі не абласныя і рэспубліканскія выставы траплялі яе работы, вытрыманыя ў межах традыцыйнай тэматыкі і жанраў: партрэты, нацюрморты, часам фігуратыўныя кампазіцыі. У. Рынкевіч піша: «Успамінаюцца яе творы не фабулай і не арыгінальнасцю гледжання на аб'ект адлюстравання, а перш за ўсё вялікім эмацыянальным напружаннем акварэльнага аркуша, якое зыходзіць з насычанасці каларыту і экспрэсіўнасці тэхнічных прыёмаў» [8].

Калі весці гаворку пра развіццё акварэлі ў 1970-я – пачатак 1980-х гадоў, то можна адзначыць, што Віцебскую школу ў гэты

час прадстаўлялі ўжо некалькі пакаленняў мастакоў. Па-першае, пачынальнікі «акварэльнага руху» ў Віцебску – І. Сталяроў, Ф. Гумен, В. Ральцэвіч, В. Лук'янаў, Г. Шутаў; па-другое, пакалення акварэлістаў, якія пачалі сваю актыўную творчую дзейнасць у другой палове 1960 – пачатку 1970-х гг.: В. Напрэенка-Ляховіч, У. Напрэенка, Л. Воранава, С. Кампанічэнка. У другой палове 1970-х гадоў да плеяды віцебскіх майстроў акварэлі далучаюцца А. Малей, М. Образаў, А. Шыёнак, М. Ляўковіч, А. Баброў і інш. Ізноў жа мы можам назіраць выразную стыльвую дыферэнцыяцыю творчых почыркаў віцебскіх акварэлістаў. Мастацкая манера прадстаўнікоў «старэйшага» пакалення Віцебскай школы акварэлі ў гэты час набывае рысы сталасці, іх кампазіцыі адрозніваюцца дасканаласцю, філіграннасцю тэхнікі. Работы ж маладых мастакоў часам ствараюцца пад уплывам стылю настаўнікаў, што, у прынцыпе, заканамерна.

Што датычыцца жанравага кола віцебскіх акварэляў, то яно практычна не змяняецца і па-ранейшаму прадстаўлена традыцыйнымі жанрамі пейзажу, партрэта і нацюрморта.

Асноўныя тэндэнцыі развіцця акварэлі Віцебскай школы ў 1980 – пачатку 1990-х гг. 1980-я гады XX стагоддзя азнаменаваліся агульным зніжэннем цікавасці да мастацтва акварэлі. Нам думаецца, што гэта цалкам заканамерна, паколькі любы ўздым заўсёды змяняецца спадам альбо стабілізацыяй сітуацыі. У гэты час акварэль наўрад ці можа здзівіць чым-небудзь нечаканым, паколькі глыбіні яе выяўленчых магчымасцей былі ўжо даволі добра асвоены, а калісьці ўнікальныя аўтарскія прыёмы засвоены не адным пакаленнем мастакоў. Карацей кажучы, у 1980-я мы ўжо не назіраем такога ажыятажу вакол акварэлі і акварэлістаў, якім былі пазначаны 60-я і 70-я гады XX стагоддзя.

Неяк непрыкметна знік імпэт у пачынальнікаў Віцебскай школы акварэлі. Радзей пачалі выстаўляцца Ф. Гумен, В. Ральцэвіч, І. Сталяроў. Часцей на выстаўках сустракаюцца імёны прадстаўнікоў новага пакалення віцебскіх акварэ-

лістаў: А. Шыёнка, М. Драненкі, М. Ляўковіча, Я. Панамарэнкі, А. Карпана, І. Шкуратава, творчасць якіх у асноўным і вызначае аблічча Віцебскай школы акварэлі на дадзеным этапе (дадатак 2).

Па-ранейшаму ўлюбёнымі жанрамі мастакоў-акварэлістаў застаюцца пейзаж і нацюрморт. Павышаную цікавасць яны праяўляюць да адлюстравання розных станаў прыроды. Многа працуе ў гэты час над пейзажам У. Напрэенка. І калі ў карцінах вытворчай тэматыкі («Даламітавы завод у Рубе» (1983); «Наваполацкі нафтагігант» (1985) адчуваецца даніна знешняму манументалізму і некаторай халоднасці пры ўсёй энергічнасці акварэльнага пісьма, то ў камерных, лірычных пейзажах гэтага часу больш пачуцця, душы, зацікаўленасці. Пейзажы напісаны гучна, сакавіта, з увядзеннем акцэнта – каляровага ўдара адкрытым колерам, шырокім пэндзлем. Асаблівую ўвагу прыцягваюць пейзажы, якія перадаюць пэўны настрой, напісаныя ў пераломныя станы дня і надвор'я – у прыцемкі, у ветраны дзень, вечарам.

У пейзажах А. Шыёнка таксама адчуваецца цікавасць да памежных станаў прыроды. Як адзначае С. Сяргееў, яму, здаецца, нецікава адлюстроўваць яскравыя, адкрытыя фарбы сонечнага летняга дня, калі ўсё ўяўляецца простым, зразумелым, без той загадкавасці, якія прыносяць з сабою вечар і ноч, без той казкі, што хаваецца ў снежных гурбах. Пейзажыст відавочна імкнецца да праўдзівасці паказу жыцця, але шукае характэрныя яго праявы, хвалючыя чалавека [9]. У кожнай пары года мастак імкнецца знайсці штосьці сваё, адметнае. Асабліва прыцягальнымі А. Шыёнку падаюцца веснавыя краявіды («Ранняя вясна» (1987); «Сакавік» (1987); «Красавік» (1988). Яму ўдаецца дакладна перадаць стан прыроды і ў такіх акварэльных аркушах, як «Перад навальніцай» (1986); «Позняя восень. Вечар» (1989).

У жанры пейзажа працуюць таксама А. Карпан («Сакавік» (1988); «Свежы вечер» (1988), М. Ляўковіч («Пейзаж з месяцам» (1987); «Снежаньская раніца» (1988); «Зімовы горад» (1989).

На перыяд 1980 – пачатку 1990-х прыходзіцца станаўленне творчай

індывідуальнасці Ігара Шкуратава, пазначанае імкненнем знайсці ўласны, непаўторны шлях у мастацтве. У акварэльных кампазіцыях мастака аказваюцца цесна знітаванымі сімвалізм і рэалізм, што і становіцца асновай, на якой развіваецца яго мысленне. Ён шмат працуе з натуры, вывучае старажытную архітэкттуру, народную творчасць, але кампазіцыйныя пейзажы і нацюрморты грунтуюцца на зусім іншых прынцыпах. Для мастака галоўнае не дакладнае адлюстраванне навакольнай рэчаіснасці, а выражэнне думак і пачуццяў, выкліканых прыродай і яе жыццём. Лірычны пачатак у пейзажах і нацюрмортах І. Шкуратава праяўляецца па-рознаму, уносіць у работу адценне паэтычнасці і эмацыянальны настрой стваральніка. Галоўнае для мастака не аптычная праўдападобнасць, а душа таго, над чым ён працуе: пейзажа, нацюрморта, партрэта. Пра плённасць творчых пошукаў акварэліста сведчыць той факт, што з 1986 па 1991 год адбылося пяць(!) яго персанальных выстаў. Менавіта апошняя з іх, па меркаванні Т. Пастэрнак, найбольш поўна раскрыла асобу мастака і чалавека: «В картине, как в зеркале, можно разглядеть портрет художника. Он щедр, добр, честен, открыт перед каждым, кто пожелает войти в его мир. Именно таким мне видится Игорь Шкуратов – автор «Северной симфонии», «Лесной сказки», «Старого Витебска», своих «Состояний», которые вошли в экспозицию <...>. Это пятая персональная выставка художника, но, пожалуй, первая, которая так полно раскрывает автора» [10].

Дзесьці з сярэдзіны 1980-х гадоў у мастацтве акварэлі пачынае праяўляцца паступовы адыход ад рэалістычнай тэндэнцыі ў адлюстраванні навакольнай рэчаіснасці, якая замяняецца спробай сімвалічнага, філасофскага асэнсавання быцця. Гэта пацягнула за сабою ўскладненне вобразнага ладу кампазіцый. Імкненне мастакоў пашырыць сэнсавую ёмістасць сваіх твораў, выйсці за межы звыклага сацрэалізму сустракалася крытыкай вельмі непрыхільна. Гэтае палажэнне вельмі ярка ілюструе вытрымка з артыкула С. Сяргеева «Добры дзень, сучаснік!», дзе ён даволі з'едліва крытыкуе ў нейкім сэнсе эксперымен-

тальныя работы А. Малей: «Імкненне да экстравагантнасці, сімвалізм, часам надуманы, перашкаджаюць успрыняццю некаторых работ таленавітага мастака. Магчыма, гурманы ад мастацтва палічаць шэдэўрамі такія занадта складаныя метафары, як «Аўтапартрэт з жонкай» або «Сінія галубы» <...>. Да глыбіннай думкі мастака, прыклаўшы намаганні, дакапацца можна. Можна проста палічыць гэта гульнёй, жартамі, снамі. Словам, на выстаўцы павінна быць месца спрэчкам. Таму дазвольце прызнацца ў адсталасці: не адчуў хвалявання, не прасякнуўся філасофскім адкрыццём аўтара і знаёмячыся з яго трыпціхам «Час». Мускулісты, сыты, абыякавы да ўсяго мужчына – мара анатаміста – сядзіць у клетцы ў позе нахштальт радэнаўскага «Мысліцеля». Будучае разумнага чалавека? Але разумны чалавека ў клетцы такім гладкім не будзе. Можна знайсці іншыя тлумачэнні карціны, аднак перашкаджаюць дзве астатнія часткі трыпціха, якія наогул не гавораць нічога. Прэтэнцыёзнасць і смеласць – рэчы розныя, хоць часам цяжка вызначыць граніцу паміж імі... <...>. І ўсё ж у манерных «трыпціхах» і «дыпціхах» пры іх плакатнай выразнасці, лаканізме і жывапіснай вытанчанасці больш разліку на незвычайнасць, чым шчырасці думкі і пачуцця. Тыповы ў гэтым сэнсе і пейзаж «Чаканне вясны». На першым плане зімовага краявіду – пусты мальберт. Думка з'яўляецца проста: мастак пайшоў дадому грэцца, бо да вясны, мяркуючы па надвор'і, далёка...» [11].

Як бачым, складанасць і метафарычнасць мыслення мастака аказалася незразумелай крытыкам і стварыла ўражанне нечага надуманага і прэтэнцыёзнага. У выніку С. Сяргееў раіць акварэлісту не паглядаць у бок Сальвадора Далі «ці яшчэ каго з вялікіх арыгіналаў», а шукаць арыгінальнае ў сабе, людзях, што жывуць побач.

Творчымі пошукамі пазначаны ў гэты час і работы вядомай віцебскай мастачкі В. Ляховіч. Яна яшчэ раз пацвярджае ісціну, што сутнасць сапраўднага творцы праяўляецца менавіта ў бесперапынным пошуку і імкненні да дасканаласці. Мастацтвазнаўца С. Лазарэнка адзначае, што з цягам творчага развіцця мастачкі яна ўсё большае значэнне надае коле-

ру, яго велізарным вобразным, пластычным, формаўтвараючым магчымасцям. Шматразова распрацоўваючы матыў, В. Ляховіч імкнецца незатушаваць свежасць і незвычайнасць каларыстычнага рашэння, імкнучыся да гармоніі і паліфанічнай глыбіні колеравых спалучэнняў. Імкненне да абнаўлення палітры выразных сродкаў прывяло мастачку да ідэі шырокага выкарыстання змешанай тэхнікі, звароту да калажу («Калаж» (1988); «Дамы з птушкамі» (1990); «Вечар» (1991). Своеасаблівасць творчага почырку мастачкі праявілася перш за ўсё ў кампазіцыях-імправізацыях, дзе гарманічна спалучыліся энергія і парыў пачуцця, а таксама і эмацыянальнасць колеравага, рытмічнага іх увасаблення. Гэты сінтэз праявіўся ў работах «Танец» (1988); «Птушкі, што пакідаюць горад» (1990); «Разбураны свет» (1991).

Нягледзячы на тое, што у гэты час развіццё акварэлі як бы запаволілася, мы бачым, што гэта амаль зусім не аказала ўплыву на творчасць аматараў «пазрыстага жывапісу». Гэты перыяд «зацішша» ў мастацтве акварэлі ў хуткім часе змяняецца новым бурным уздымам дадзенага віду мастацтва, дзе ён адбываецца ўжо на якасна новым узроўні, калі творчыя парыванні мастакоў могуць абмежаваць толькі граніцы ўласнай фантазіі і тэхнічнага майстэрства.

Аб становішчы зрухах у мастацтве акварэльнага жывапісу ў пачатку 1990-х гадоў сведчыць Рэспубліканская выстава акварэлі 1991-га года. Аглядальнік гэтай экспазіцыі А. Атраховіч заўважае вельмі істотную рысу, якая аб'яднала творы мастакоў, вельмі розных па сваіх эстэтычных перакананнях і творчаму метаду, – гэта нацыянальны пачатак, пакладзены ў саму аснову вобразнага ладу. Ацаніць каштоўнасць гэтага назірання ў поўнай меры магчыма, калі ўспомніць ідэалагічныя ўстаноўкі папярэдніх дзесяцігоддзяў, скіраваныя на поўную нівеліроўку нацыянальнай адметнасці культуры тых народаў, што ўваходзілі ў склад СССР. Цяпер жа, на новым гістарычным этапе, аднаўленне, адраджэнне этнічнай самабытнасці становіцца справай гонару лепшых прадстаўнікоў нацый – мастакоў, пісьменнікаў, музыкантаў.

А. Атраховіч адзначае абнаўленне тэхнічных прыёмаў выяўленчай мовы акварэлі: «У апошні час мы нярэдка сустракаемся з корпуснай акварэльнай тэхнікай, калі мастак, адыходзячы ад класічных, традыцыйных канонаў, звяртаецца да шматслойнай прапрацоўкі выяўленчай паверхні» [12]. У такой манеры выкананы работы У. Напрээнкі («Бэз», 1990), А. Шыёнка («Вячэрні змрок», 1990) і іншых мастакоў. Імкненнем уздзеянічаць на гледача новымі асацыяцыямі і нязвыклымі выяўленчымі сродкамі пазначаны акварэлі А. Карпана «Выпрабаванне», «Грэхападзенне», «Апафеоз маральнасці», асноўнай рысай якіх з'явілася выразная плакатнасць, лапідарнасць вобразнага ладу.

«Калі гаварыць пра новае ў дачыненні да твораў, паказаных на Рэспубліканскай выстаўцы акварэлі, – працягвае аглядальнік, – дык трэба перш за ўсё гаварыць пра новыя фарбы, так бы мовіць, эмацыянальнай палітры. Аўтары не проста любаваліся пульсацияй колераў, характам тых ці іншых матываў, а імкнуліся перадаць гледзачу сваё адчуванне прыгажосці» [13].

Такім чынам, у 80-я – пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя мастацтва акварэлі перажывае дастаткова складаны перыяд, асноўнай рысай якога з'явілася запавольванне тэмпаў развіцця акварэльнага жывапісу, але ў гэты перыяд паступова пачынаецца новы віток яго развіцця.

Акварэль Віцебскай школы ў гэты час пераважна прадстаўлена работамі мастакоў малодшага пакалення, якія імкнуцца да пошукаў уласнага творчага почырку. Некаторыя кампазіцыі характарызуюцца імкненнем адысці ад звычай-

най выяўленчай мовы, што праявілася ва ўскладненай метафарычнасці і філасофскай заглыбленасці мастацкіх вобразаў.

Заклучэнне. На перыяд 1970-х гг. прыпадае пік цікавасці да акварэльнага мастацтва. Работы старэйшага пакалення віцебскіх майстроў «празрыстага жывапісу» пазначаны рысамі сталасці, дасканаласцю тэхнікі. У наступным перыядзе (1980–1990-я гг.) зніжаецца цікавасць да акварэльнага жывапісу. Тым не менш Віцебскую школу акварэлі ў дадзены перыяд папаўняюць новыя цікавыя мастакі, якія імкнуцца пашырыць вобразную мову акварэлі. Яна ўскладняецца, становіцца больш метафарычнай і філасофскай. Вядомыя палітычныя падзеі пачатку 1990-х гадоў аказалі ўплыў на розныя сферы жыцця грамадства, у тым ліку і на акварэльнае мастацтва, якое пачынае набываць рысы нацыянальнай адметнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Грамыка, Э. Жывапіснай мовай акварэлі / Э. Грамыка // ЛіМ. – 1975. – 13 чэрв.
2. Знамя юности. – 1975. – 6 марта.
3. ЛіМ. – 1978. – 27 студз. – С. 12.
4. ЛіМ. – 1976. – 6 жн.
5. Кічына, Я. Залатое кальцо Паазер'я / Я. Кічына // Віцебскі рабочы. – 1980. – 20 верас.
6. Кічына, Я. У пошуку дасканаласці / Я. Кічына // Віцебскі рабочы. – 1980. – 25 сакав.
7. Налівайка, Л. Віцебскія акварэлі // ЛіМ. – 1977. – 7 кастр. – С. 13.
8. Рынкевіч, У. Квітнеючы свет Людмілы Воранавай / У. Рынкевіч // Мастацтва. – 1997. – № 3. – С. 32.
9. Сяргееў, С. Дабры дзень, сучаснікі! / С. Сяргееў // Віцебскі рабочы. – 1983. – 19 сакав.
10. Пастернак, Т. Музыка акварэлі / Т. Пастернак // Народнае слова. – 1991. – 18 снеж.
11. Віцебскі рабочы. – 1983. – 19 сакав.
12. Атраховіч, А. Таямнічы свет фарбаў / А. Атраховіч // Мастацтва Беларусі. – 1991. – № 6. – С. 37.
13. Атраховіч, А. Таямнічы свет фарбаў / А. Атраховіч // Мастацтва Беларусі. – 1991. – № 6. – С. 40.

Пералік выстаў, у якіх бралі ўдзел віцебскія акварэлісты*
(храналагічная табліца)

1970	Выставка работ художников Витебской области, посвященная 50-летию комсомола Белоруссии	Витебск
1971 ноябрь	Вторая областная выставка акварели художников Витебской области	Витебск
1972	Трэцяя рэспубліканская выстава акварэлі	Мінск
1972 15.09–20.10	«СССР – наша Родина». Областная художественная выставка	Витебск
1974	«Беларусь сацыялістычная». Рэспубліканская мастацкая выстава	Мінск
1974	Областная художественная выставка, посвященная 30-летию со дня освобождения Белоруссии и города Витебск от немецко-фашистских захватчиков	Витебск
1974	Рэтрэспектыўная выстаўка твораў беларускіх мастакоў. 1944–1974	Мінск
1974	Юбілейная выстава, прысвечаная 1000-годдзю Віцебска	Віцебск
1975	Выставка произведений художников Белорусской ССР	Москва
1975 29.04–27.05	Рэспубліканская выстаўка выяўленчага мастацтва «XXX год Вялікай Перамогі»	Мінск
1975	IV Всесоюзная выставка акварели	Мінск
1975	Справаздачная выстава спецыялістаў творчай групы мастакоў «Па Віцебскай вобласці»	Віцебск
1975	IV Рэспубліканская выстава акварэлі	Мінск
1976	Рэспубліканская справаздачная выстава твораў выяўленчага і прыкладнага мастацтва	Мінск
1976	«Слава працы». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная XXV з’езду КПСС і XVIII з’езду КПБ	Мінск
1976	Выстаўка акварэлі віцебскіх мастакоў	Віцебск
1977	Віцебская абласная выстава акварэлі	Віцебск
1977 27.10–27.11	«Па ленінскаму шляху». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю Вялікага Кастрычніка	Мінск
1977	Выстава работ мастакоў Віцебскай вобласці, прысвечаная 60-годдзю Вялікага Кастрычніка	Віцебск
1978	Пятая всесоюзная выставка акварели	Москва
1979	«У сям’і адзінай». Рэспубліканская юбілейная мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю БССР і КПБ	Мінск
1981 26.01–9.03	«Мы будзем камунізм». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная XXVI з’езду КПСС і XXIX з’езду КПБ	Мінск
1982	«Малодосць краіны». Рэспубліканская мастацкая выстаўка	Мінск
1984 28.06–9.09	«Подзвігу народа жыць у вяках». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў	Мінск
1987	«Краіна Саветаў». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 70-годдзю савецкай ўлады	Мінск
1987	«70 лет Октября». Юбилейная выставка витебских художников	Витебск
1987	Выставка творческих работ преподавателей кафедры изобразительного искусства	Витебск
1987	Выстаўка, прысвечаная 800-годдзю стварэння «Слова пра паход Ігаравы»	Полацк
1988 5.03–3.04	«Маладзёжная-88». Рэспубліканская мастацкая выстаўка	Мінск
1989 июль	Молодые художники Витебска	Витебск
1989	Юбилейная выставка преподавателей ХГФ	Витебск
1989	Выставка произведений художников г. Витебска, посвященная 70-летию БССР и КПБ	Витебск
1989	«Мастак і экалогія». Рэспубліканская мастацкая выстаўка	Мінск
1989	Выставка произведений витебских художников	Смоленск
1991	Художественная выставка «Наследие»	Витебск

Дадатак 2

Акварэльныя работы віцебскіх мастакоў, якія экспанаваліся на гарадскіх, абласных, рэспубліканскіх, усесаюзных выставах

Выставка художников Витебской области, посвященная 50-летию комсомола Белоруссии (1970)			
Гумен Ф. Ф.	Витебск	акв.	60 x 80
	Золотая осень	акв.	60 x 80
	Натюрморт. Яблоки	акв.	60 x 80
	На дальних берегах	акв.	60 x 80
Докторов Ю. И.	Пейзаж	акв.	22 x 40
Житнов В. А.	Зима	акв.	40 x 25
Киселев Ф. С.	Смоленск. Крепостная стена	акв.	61 x 53
	Вечер	акв.	54 x 24
Компаниченко С. И.	Гренада	акв.	63 x 60
	Атака	акв.	55 x 38
Лукьянов В. М.	Пришла осень	акв.	50 x 75
	Старый Полоцк	акв.	50 x 75
	Прощальная песня	акв.	50 x 75
Лихоненко Н. И.	Депо	акв.	39 x 57
	Цементно-шиферный комбинат	акв.	39 x 57
Напреенко В. П.	Натюрморт. Хлебы	акв.	60 x 70
	Натюрморт. Рыбы	акв.	60 x 70
Напреенко-Ляхович В. А.	Автопортрет	акв.	60 x 45
	Вечер	акв.	68 x 48
Пономаренко В. И.	Витебск. Ратуша	акв.	60 x 45
Пищенко Н. Я.	Девчонка	акв.	34 x 36
	Старый Витебск	акв.	47 x 43
Свистунов М. П.	Индустриальный пейзаж	акв.	60 x 80
Хитько И. П.	Женский портрет	акв.	45 x 60
	Пришла весна	чеканка, медь	
	Горит земля	акв.	60 x 60
Хмелевская А. В.	Женский портрет	акв.	60 x 80
Шауро Г. Ф.	Летний пейзаж	акв.	35 x 40
	Приземление	акв.	40 x 50
Желудь В. Е.	Весенний Витебск	акв.	41 x 48
Якунин В. И.	Голубой козлик	д.к.	
	Натюрморт	акв.	19 x 29
	У причала	акв.	40 x 30
	Лужесно	акв.	40 x 30
Вторая областная выставка акварели художников Витебской области (1971)			
Воронова Л. П.	Натюрморт		49 x 63
	Осень		50 x 80
Гривусевич П. Б.	Лунная ночь		40 x 92
	К вечеру		53 x 53
Гумен А. В.	Женский портрет		40 x 65
	Мужской портрет		65 x 70
	Ефросинья Полоцкая		65 x 85
Гумен Ф. Ф.	Натюрморт. Стеклопосуда		65 x 85
	Натюрморт. Каллы и подсолнух		65 x 85
	Осенний натюрморт		65 x 85
	Натюрморт с веткой рябины		65 x 85
	Натюрморт с желтыми цветами		65 x 85
	Натюрморт		65 x 85
Компаниченко С. Н.	Маринкина сказка		55 x 70
Напреенко-Ляхович В. А.	Портрет девочки		60 x 70
	Стена старого Полоцка		50 x 70
Напреенко В. П.	Натюрморт с кларнетом		35 x 50
	Натюрморт. Хлеба		60 x 70
Некрасов А. В.	Натюрморт. Осенние листья		35 x 72
	Девочка в саду		60 x 70
	Октябрь		48 x 60
	Большая вода		65 x 86

Нестеренко В. Е.	Окраина	30 x 40
Лукьянов В. М.	Зеленый май	52 x 100
	Первый снег	40 x 56
	Золотая осень. Натюрморт	52 x 100
	Зимняя сказка	41 x 58
	После полета	60 x 85
	Ненастье	45 x 65
Раздобарин А. А.	Осень	35 x 55
	Зимний пейзаж	35 x 40
	Первая зелень	40 x 50
Столяров И. М.	На озере	27 x 37
	Тракай	22 x 31
	Тракай. Замок	24 x 31
	Вечер	18 x 31
	Могила партизана	31 x 47
Пацевич В. В.	106-й километр	55 x 60
Ральцевич В. И.	Камчатка	65 x 75
	Девушка в голубом	65 x 75
	Командорские острова	40 x 65
Шутов Г. Ф.	Малая Нева. Порт	46 x 50
	Кокушкин мост	50 x 50
	Староладожский монастырь	47 x 57
	Мельница в Поставах	54 x 74
	Ладога	60 x 84
	Клайпеда	60 x 84
Шауро Г. Ф.	Последний сплав	45 x 50
«СССР – наша Родина». Областная художественная выставка (1972)		
Воронова Л. П.	Цветущий луг	1972 б/акв 40 x 50
	Карельская деревня	1972 б/акв 40 x 50
	Натюрморт	1972 б/акв 30 x 40
Докторов Ю. Н.	Утро над Лужеснянкой	1971 б/а 58 x 40
Гумен Ф. Ф.	Девочка в красном	1972 б/а 50 x 70
	Витебск	1972 акв. 60 x 80
	В горах Азербайджана	1972 акв. 60 x 80
Корженевский А. С.	Ленинская улица	1972 б/акв. 25 x 38
	Новолукомль	1971 х/м
	Древний Витебск	1972 х/м
	Витебск	1972 х/м
	Витебская ратуша	1972 х/м
	Осенняя симфония	1972 х/м
Лукьянов В. М.	Пристань	1972 акв. 60 x 60
	Старый Таллин	1972 акв. 60 x 60
	Осеннее золото	1972 акв. 60 x 85
	Балтика	1972 акв. 60 x 85
Ральцевич В. И.	Карелия	1972 акв. 60 x 80
	Камчатка	1972 акв. 60 x 80
	Хива	1972 акв. 60 x 80
Столяров И. М.	Тулово	1972 акв. 30 x 47
	Карьер (Руба)	1972 акв. 30 x 45
Шутов Г. Ф.	Натюрморт	1972 акв. 50 x 50
	Пейзаж	1972 акв. 45 x 60
	Утро	1972 акв. 50 x 60
Областная художественная выставка, посвященная 30-летию со дня освобождения Беларуси и города Витебска от немецко-фашистских захватчиков (1974)		
Гумен Ф. Ф.	Улица Ленина	акв. 60 x 80
	Набережная	акв. 60 x 80
	Над Двиной	акв. 60 x 80
Дорогогопец А. Г.	Застава в горах	акв. 65 x 70

Докторов Ю. Н.	Заслуженный тренер Дмитриев В. Д.	акв.	46 x 62
Любовицкий В. К.	Гигант нефтехимии	акв.	43 x 64
Столяров И. М.	Могила партизана	акв.	30 x 47
	Деревня Рыбаки – партизанская столица	акв.	47 x 50
	Машковцы (партизаны)	акв.	47 x 50
Снежков А. Е.	Весна	акв.	30 x 50
Шутов Г. Ф.	Вечерний город	акв.	58 x 64
	Керамзитовый завод	акв.	58 x 58
«Беларусь сацыялістычная». Рэспубліканская мастацкая выстаўка (1974)			
Гумен Ф. Ф.	Наваполацк. Заводы	1973	п., акв.
	Наваполацк. Нафтабуд	1973	п., акв.
Хмялеўская-Гумен А. В.	Зіма	1973	п., акв.
Рэтрэспектыўная выстаўка твораў беларускіх мастакоў. 1944–1974 (1974)			
Гумен Ф. Ф.	Сонца над горадам	1964	п., акв.
	Горад над Дзвіной	1972	п., акв.
Ральцэвіч В. І.	Стары Віцебск	1967	грав. на карт.
Шутаў Г. Ф.	3 серыі «Віцебскія масты»	1971	
	Дэманстрацыя		п., акв.
IV Вsesоюзная выстаўка акварэлі (1975)			
Гумен Ф. Ф.	Портрет искусствоведа Шишло	1974	
Лукьянов В. М.	Из серии «Советская Эстония»	1974	
	Золото осени. Таллин		85 x 59
	Земля		60 x 68
Шутов Г. Ф.	Из серии «Моя республика»	1974	
	Город		49,5 x 53
	Весна		49 x 57
	Лето		49 x 57
	Осень		49,5 x 57
	Из серии «Башкирия»	1974	
	Река Белая		12,5 x 13,5
	Осеннее кружево		12,5 x 15
Выстаўка произведений художников Белорусской ССР (1975)			
Гумен Ф. Ф.	Солнце над городом	1967	б., акв.
	Витебск. Улица Ленина	1968	б., акв.
Рэспубліканская выстаўка выяўленчага мастацтва «XXX год Вялікай Перамогі» (1975)			
Воранава Л. П.	Брыгадзір Вольга Савельева	1975	п., акв.
	Яфрэйтэр Святлана Мішына	1975	п., акв.
Гумен Ф. Ф.	Браслаўшчына	1974	п., акв.
	Смаленск	1974	п., акв.
	Гарадская сцяна		61 x 85
	Маці	1975	п., акв.
	Вясенні нацюрморт	1975	п., акв.
	Метэастанцыя ў гарах	1975	п., акв.
Напрэенка-Ляховіч В. А.	Ветэраны	1975	п., акв.
	Партрэт работніцы фабрыкі «КіМ» Аўдзеевай	1975	п., акв.
Сталярэў І. М.	На ўскраіне	1974	п., акв.
«Слава працы». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная XXV з'езду КПСС і XXVIII з'езду КПБ (1976)			
Воранава Л. П.	Ніна Лаўрова – член маладзёжнай брыгады	1975	п., акв.
Гумен Ф. Ф.	Нафтабуд. Хімзавод	1975	п., акв.
	Гарадскі матыў	1975	п., акв.
Напрэенка У. П.	Вапнавы завод	1975	п., акв.
Напрэенка-Ляховіч В. А.	Партрэт бабкі Анюты	1975	п., акв.
	Партрэт студэнткі	1975	п., акв.

«Па ленінскаму шляху». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю Вялікага Кастрычніка (1977)				
Шутаў Г. Ф.	Сляды вайны. 3 серыі «Зямля беларуская»	1977	акв.	47 x 51
V Всесоюзная выставка акварели (1978)				
Шутов Г. Ф.	Осенние кружева	1977		
	Натюрморт с кистями	1977		
	Рыбы. Натюрморт	1977		
	Серия «Новостройка Белоруссии – Руба. За- вод доломитовой муки»	1977		49 x 55
	Заводские ритмы			
	Строительная площадка			
	Вторая очередь			
	Вечерние огни			
«У сям’і адзінай». Рэспубліканская юбілейная мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю БССР і КПБ (1979)				
Гумен Ф. Ф.	Віцебск. Зіма	1978	п., акв.	47,8 x 57,5
Панамарэнка Я. Г.	Серыя «На хімічным камбінаце»	1978	п., акв.	
	Начная змена			59,7 x 70,3
	Гандлёвы пункт			59 x 70
Шутаў Г. Ф.	Серыя «Мой горад»	1978	п., акв.	
	Туманная раніца			54,8 x 60
	Вячэрні горад			54,8 x 60
	Дажджлівы дзень			54,8 x 60
	Восень у горадзе			54,7 x 59
	Каток			54,5 x 60
Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 35-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (1979)				
Драненка М. А.	Вясенні натюрморт	1979	п., акв.	45,8 x 67,4
Малей А. В.	На святанні – атака	1978	п., акв.	58 x 68
Сталяроў І. М.	3 серыі «Партызаны 1-й бе- ларускай брыгады»			
	Даш песню	1977	п., аловак	31,2 x 52,3
	Выход з блакады	1978	п., аловак	39,3 x 58,3
«Молодость, творчество, современность». Областная выставка произведений молодых художников (1980)				
Бобров А. В.	Седьмой день (автопортрет)		б., гуашь	
	Вечер		б., акв.	80 x 60
Иванов В. У.	Нефтехранилища		б., акв.	50 x 50
Карпан А. Ф.	Рожь колосится		б., акв.	45 x 68
	Хлеб		б., акв.	40 x 45
Левкович М. В.	Из серии «По местам партизанских боев»			
	Разъезд Бениславского		б., акв.	36 x 47,5
	Антоново, переезд		б., акв.	36 x 47,5
	Мост через реку Дрисса		б., акв.	36 x 47,5
Малей А. В.	Триптих. Ратуша		б., акв.	50 x 76
	Лучеса		б., акв.	50 x 76
	Двина		б., акв.	50 x 76
	Серия «Мой древний город»			
	Юрьева горка		б., акв.	66 x 66
	Семеновская церковь		б., акв.	66 x 66
	Из глубины веков		б., акв.	66 x 66
	Успенский собор		б., акв.	66 x 66
Макаренко А. М.	Оленька		б., акв.	55 x 61
	Пробуждение		б., акв.	43 x 61
Новичков Е. И.	Звездный		б., акв.	160 x 135
Образов Н. Ф.	Поселок на реке Конда		б., акв.	54 x 48
	Деревня Ильичевка		б., акв.	54 x 48
	Тобольский кремль		б., акв.	54 x 48

	Тобольск	б., акв.	54 x 48
	Нефтехимический комбинат	б., акв.	54 x 48
Чукин В. В.	Знойны дзень	б., гуашь	
	Утро у пруда	б., акв.	37 x 50
Шиенок А. С.	Весна наступае	б., акв.	25 x 22
	Весна на Лучесе	б., акв.	25 x 27
	Утро	б., акв.	30 x 38
«Мы будзем камунізм». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная XXVI з'езду КПСС і XXIX з'езду КПБ (1981)			
Малей А. В.	Да зімы. Браслаўшчына	1978	п., акв. 58 x 67
Рэспубліканская выстаўка выяўленчага мастацтва, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча (1981)			
Панамарэнка Я. Г.	Над Нёманам. 3 трыпціха «Успаміны аб Гродна»	1981	п., акв. 59 x 69,5
Шутаў Г. Ф.	Возера	1981	п., акв. 54,5 x 59
	Восень	1981	п., акв. 54,5 x 59
	Летні вечар	1981	п., акв. 55 x 58,8
«Малодосць краіны». Рэспубліканская мастацкая выстаўка (1982)			
Воранава Л. А.	Нацюрморт	1975	п., акв. 70 x 54
	Партрэт мантажніка В. Гарбачова	1976	п., акв. 87 x 85
	Партрэт Галі Аляксееўкі	1976	п., акв. 83 x 65
Малей А. В.	Веснавыя мелодыі	1975	п., акв. 44,5 x 61,5
	Горад Алушта	1976	п., акв. 44 x 61,5
	Дажджлівая пара	1976	п., акв. 50 x 67
Міхайлава Г. М.	Подзвіг	1976	п., акв. 60 x 60
Напрэенка-Ляховіч В. А.	Партрэт	1975	п., акв. 60 x 50
	Трыпціх «Ранняя вясна»	1976	п., акв. 20x26; 24x28; 18x23
Саф'янкі А. А.	Поўдзень	1976	п., акв. 57 x 42
Шарак М. Ю.	Перад навальніцай. 3 серыі «Прыдзвінскі край»	1975	п., акв. 37 x 16
«СССР – наша Радзіма». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР (1982–1983)			
Воранава Л. П.	Дыптых «Віцебск. Год 1917»	1982	акв. 60 x 65
Гумен Ф. Ф.	Сонечны красавік	1982	акв. 50 x 70
Драненка М. А.	У азёрным краі	1981	акв. 60 x 80
	Гарадскія рытмы	1982	акв. 60 x 80
Ляховіч В. А.	Свята на Дзвіне	1982	акв. 60 x 80
Ральцэвіч В. І.	Восень	1982	акв. 50 x 60
	Ваколіца	1982	акв. 45 x 60
Шыёнак А. С.	Здраўнёва	1982	акв. 49 x 64
«Подзвігу народа жыць у вяках». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (1984)			
Абразаў М. Ф.	Жыта каласуе	1984	акв. 50 x 59
Шутаў Г. Ф.	Мой горад	1984	акв. 58,5 x 79
Абласная выстаўка, прысвечаная 800-годдзю стварэння «Слова пра паход Ігаравы» (1987)			
Урублеўская С. П.	Перад навальніцай	п., акв.	36 x 45
Жытноў У. М.	Смальяны	п., акв.	54 x 41,5
Панамарэнка Е. Г.	У старым горадзе	п., акв.	61 x 85
Ральцэвіч В. І.	Благавешчанская царква	п., акв.	60 x 50
	Стары Віцебск	п., акв.	60 x 50
	Магіла дзеда Талаша	п., акв.	60 x 50
Чарапкоўскі В. І.	Глыбокае	п., акв.	50 x 70
Шапо У. Д.	Беларускі матыў	п., акв.	67 x 47
Шавялёў У. К.	Глыбокае. Плошча 17 верасня	п., акв.	72 x 57
Шуклін Л. Ф.	Пахмурны дзень	п., акв.	60 x 41
	Сафійскі сабор	п., акв.	60 x 41

Шутаў Г. Ф.	3 серыі «Зямля родная Беларусь»	п., акв.	49 x 55	
	Бэзавы май. Браслаў	п., акв.	49 x 55	
	Віцебск XIX стагоддзя	п., акв.	42 x 48	
	Буслы. Полацкая Сафія	п., акв.	49 x 55	
	Беларускае Палессе	п., аловак	18 x 15	
	Гродна	п., аловак	18 x 15	
	Пінск	п., аловак	18 x 15	
«Краіна Саветаў». Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 70-годдзю савецкай ўлады (1987)				
Воранава Л. П.	За ўладу Саветаў	1987	акв.	50 x 50
Гумен Ф. Ф.	Віцебск новы	1987	акв.	60 x 80
	Стары Віцебск	1987	акв.	60 x 80
Шутаў Г. Ф.	3 серыі “Помнікі архі-тэктуры Беларусі”	1987	акв.	53 x 56
	Ефрасіння Полацкая			49 x 53
	Віцебск. Ратуша			53 x 56
«70 лет Октября». Юбилейная выставка витебских художников (1987)				
Бранштетер П. Л.	Рыба и овощи	1986	б., акв.	58 x 46
	Баклажаны	1986	б., акв.	47,5 x 37,5
Воронова Л. П.	За власть Советов	1987	б., акв.	60 x 60
Гумен Ф. Ф.	Осенний натюрморт	1987	б., акв.	90 x 70
Докторов Ю. Н.	Начало марта	1987	б., акв., гуашь	60 x 40
Драненко Н. А.	Городской пейзаж	1985	б., акв.	70 x 50
	Натюрморт	1985	б., акв.	70 x 50
Заведеева-Бранш-тетер Т. Л.	Белое кружево	1987	б., акв.	46 x 33
	Весенние тени	1987	б., акв.	46 x 33
Иванов В. У.	Нефтехранилище	1985	б., акв.	53 x 43
	Конец смены	1985	б., акв.	52 x 44
Карпан А. Ф.	Октябрь	1987	б., акв.	550 x 420
	Натюрморт с рыбой	1987	б., акв.	480 x 400
Левкович М. В.	Приказ	1987	б., акв.	38 x 48
	Тревога	1987	б., акв.	48 x 31
Ляхович В. А.	Цветы зимой	1987	б., акв.	75 x 60
Мусорин В. Б.	Вечер. Перед зеркалом	1987	б., акв.	80 x 70
	Ранний снег	1986	б., акв.	40 x 30
	Весна	1987	б., гуашь	
	Курган	1987	б., гуашь	
Столяров И. М.	Выход из блокады	1987	б., акв.	115 x 57
	Урок второй мировой	1987	б., кар.	56 x 36
Хесин Б. Я.	Лосвидо. Последний лед	1987	б., акв.	75x 75
Шиенок А. С.	Ранняя весна	1987	б., акв.	31,5 x 47
	Март	1987	б., акв.	39 x 26,5
«Маладзёжная-88». Рэспубліканская мастацкая выстаўка (1988)				
Вярэніч А. А.	Лясныя дзевы	1986	п., акв., туш	41 x 27
	Згублены свет	1987	фотаап., туш	
	Змрок душы	1987	фотаап., туш	
Гавадзюк У. І.	Зоркі падаюць. Трыпціх	1987	п., акв.	50 x 35
Карпан А. Ф.	Вэнджаная стаўрыда	1987	п., акв.	51 x 45
	Нацюрморт з сушанай рыбай	1987	п., акв.	40 x 78
Ладзісаў А. І.	Серыя «Праз вякі»	1988	п., акв.	52 x 41
Мусорын В. Б.	Ранні снег	1986	п., акв.	28 x 41
Някрасава В. А.	Блакiтны нацюрморт	1987	п., акв.	68 x 56
Шчасная Н. І.	Ілюстрацыі да казкі Стывен-сана «Верасковы мёд»	1988	п., акв.	27 x 16

Выставка творческих работ преподавателей кафедры изобразительного искусства (1989)				
Дукальская Л. К.	Лучеса		б., акв.	39,5 x 57
Карпан А. Ф.	Натюрморт с дыней	1986	б., акв.	44 x 45
	Весенние сумерки	1987	б., акв.	38 x 48
	Тюльпаны и сирень	1987	б., акв.	38 x 51
Левкович М. В.	Тревога	1987	б., акв.	30,5 x 49
	Новополоцкий нефтеоргсинтез	1987	б., гуашь	17 x 25
	На полях Витебщины	1987	б., акв.	47,5 x 61,5
Орлов О. Г.	Портрет матери	1968	б., акв.	53,5 x 48
	Женский портрет	1968	б., пастель	
	Из серии «Старая Рига»	1970	б., гуашь	
	Материнство	1970	б., акв.	39,5 x 28
Шаталов В. Г.	Этюд		б., акв.	18,5 x 23,5
	Мартовский снег		б., акв.	20 x 26
Юпатов Н. Е.	Весна. Утро	1983	к., м	
	Этюды (4)		к., м	
	Этюды (4)		б., акв.	
Выставка произведений витебских художников в Смоленске (1989)				
Болтович В. И.	Перед грозой	1988	б., акв.	40 x 30
Иванов В. У.	Древний Полоцк	1987	б., акв.	53 x 43
	Задвинье	1987	б., акв.	53 x 43
Карпан А. Ф.	Желтый лимон	1988	б., акв.	47 x 46
	Натюрморт со скрипкой	1988	б., акв.	47 x 42
Левкович М. В.	Витебск 1000-летний	1988	б., акв.	65 x 45
	Новополоцкие призраки	1988	б., акв.	50 x 40
Некрасов А. В.	Летний вечер	1988	б., акв.	73 x 53
	Утро	1988	б., акв.	74 x 50
	В родном краю	1988	б., акв.	79 x 54
Пономаренко Е. Г.	Спасо-Ефросиньевская церковь	1988	б., акв.	54 x 49
	Красный мост. Полоцк	1988	б., акв.	54 x 49
Ральцевич В. И.	Край озерный	1988	б., акв.	50 x 30
Столяров И. М.	На Усвяче тихо	1985	б., акв.	43 x 37
	Озеро Вымно	1986	б., акв.	38 x 34
Статковская С. П.	Натюрморт	1987	б., акв.	63x55
Шкут Н. Н.	Зима. Оттепель	1988	б., акв.	50 x 35
	Витебск в прошлом	1988	б., акв.	42 x 30
Выставка произведений художников г. Витебска, посвященная 70-летию БССР и КПБ (1989)				
Дукальская Л. К.	Лужесно. Утро	1987	х., м.	
	Грибы	1987	х., м.	
	Лучеса осенью		б., акв.	23 x 36
Жолудь С. А.	Вечер на озере	1988	б., акв.	65 x 49
Кабишер И. Е.	Март	1987	б., акв.	60 x 50
	Оттепель	1987	б., акв.	55 x 60
Карпан А. Ф.	Да здравствуют донкихоты	1988	б., акв.	61 x 47
	Март	1988	б., акв.	46 x 38
	Свежий ветер	1988	б., акв.	47 x 40
Левкович М. В.	Пейзаж с луной	1987	б., акв.	40 x 30
	Декабрьское утро	1988	б., акв.	34 x 31
	Размышление	1987	б., акв.	54 x 47
	Натюрморт	1988	б., акв.	39 x 57
Некрасов А. В.	Летний день	1987	б., акв.	77 x 55
	Осень на Двине	1987	б., акв.	75 x 55
	Начало мая	1987	б., акв.	74 x 53
Ходюков А. П.	Ночь на Браславщине	1987	б., акв.	30 x 40
	Мирный труд	1985	б., кар.	

Шиенок А. С.	Перед грозой	1986	б., акв.	56 x 46
	Поздняя осень. Вечер	1989	б., акв.	67,5 x 41
	Апрель	1988	б., акв.	65 x 50
«Мастак і экалогія». Рэспубліканская мастацкая выстаўка (1989)				
Някрасаў А. В.	Восенню на Дзвіне	1987	п., акв.	75 x 55
	Летні дзень	1987	п., акв.	77 x 65
	Пачатак мая	1987	п., акв.	74 x 53
Ральцэвіч В. І.	Наваполацкая пачвара	1988	п., акв.	60 x 20
Рынкевіч У. І.	Вадасховішча	1988	п., акв.	48 x 48
	Мікрараён	1988	п., акв.	48 x 48
	Скрыжаванне	1988	п., акв.	48 x 48
Шыёнак А. С.	Перад навальніцай	1986	п., акв.	46 x 65
	Позняя восень. Вечар	1989	п., акв.	67,5 x 41
Молодые художники Витебска (1989)				
Бузикова С. Е.	Натюрморт	1986	б., акв.	40 x 30
	По мотивам произведений М. Цветаевой:			
	«Горжественными чужестранцами проходили городом родным»	1988	б., акв.	40 x 30
	«Вот опять окно, где опять не спят»	1988	б., акв.	40 x 30
	«Поля в вечерней жалобе»	1988	б., акв.	40 x 30
Веренич Е. А.	Лесные дивы	1987	б., акв.	40 x 30
	Исповедь гончарного круга	1988	б., акв.	41 x 28
	Заколдованный круг		перо, тушь	
Фалей А. В.	Графическая серия «Балтика»			
	Преодоление	1988	б., акв.	60 x 40
	Стремление	1988	б., акв.	60 x 40
	Противостояние	1988	б., акв.	60 x 40
Юбилейная выставка преподавателей ХГФ (1989)				
Азаренок Н. С.	Сельский пейзаж	1985	линогр.	
	Первый снег	1987	б., акв.	20 x 50
Карпан А. Ф.	Окраина	1989	б., акв.	37 x 46
	Время собирать камни	1989	б., акв.	37 x 46
	Да здравствуют донкихоты	1988	б., акв.	47 x 60
	Бабье лето	1989	б., акв.	48 x 58
	Пионы. Из серии «Цветы»	1988	б., акв.	45 x 54
	Копченая ставрида. Из серии «Рыбы»	1987	б., акв.	46 x 58
	Натюрморт с сушеной рыбой. Из серии «Рыбы»	1987	б., акв.	41 x 48
	Натюрморт с маской А. С. Пушкина	1989	б., акв.	50 x 57
	Игорь	1989	б., акв.	50 x 60
Левкович М. В.	Автопортрет	1987	б., акв.	
	Коломенское. Москва	1989	б., акв.	
	Весна в Коломенском	1989	б., акв.	
	Лето	1989	б., акв.	
	Зимний город	1989	б., акв.	
	Противостояние. Из серии «Человек и природа»	1989	б., акв.	
	Апокалипсис. Из серии «Человек и природа»	1989	б., акв.	
	Размышление. Из серии «Человек и природа»	1989	б., акв.	
	Уголок взорванного Витебска	1989	б., акв.	
	Андреевский монастырь	1989	б., акв.	

Юрдынский В. О.	Краски осени. Этюд		к., м.	
	Осень на реке		б., акв., паст.	21 x 35
	Рассвет на озере		б., акв.	21 x 30
Художественная выставка «Наследие» (1991)				
Аладьева Е. В.	Тропинка к Полоте	1990	б., акв.	48 x 66
Гумен Ф. Ф.	Верхнедвинск. Двина	1990	б., акв.	50 x 70
	Натюрморт. Фрукты	1989	б., акв.	50 x 70
Карпан А. Ф.	Силуэты Нинбурга	1990	б., акв.	48 x 57
	Натюрморт со старым утюгом	1990	б., акв.	36 x 41
	Натюрморт	1990	б., акв.	48 x 41
Костогрыз О. Д.	Художник Генрих Альдгревер	1991	б., акв.	26 x 16,5
Лалыко В. Г.	Портрет Льва Сапег	1990	б., акв.	26 x 16,5
Левкович М. В.	Фиалки и сухие цветы	1990	б., акв.	48 x 39
Лукьянов В. М.	Детям 40-х, триптих	1990	б., акв.	120 x 90
Нестеренко В. Е.	Опасный переход	1989	х/м	
	Теплый дождик	1990	б., акв.	31 x 43
	Вечереет	1990	б., акв.	30 x 41
Образов Н. Ф.	Натюрморт с флоксами	1989	б., акв.	50 x 60
Столяров И. М.	Чайки на озере	1989	б., акв.	50 x 40
Шкуратов И. Н.	Улицы старого города	1990	б., акв.	70 x 50
Шиенок А. С.	У озера Вороны	1990	б., акв.	47,5 x 68
Шутов Г. Ф.	Память	1989	б., акв.	70 x 55
	Натюрморт с сухой рыбой	1989	б., акв.	73 x 50

Спіс прынятых скарачэнняў: а., акв. – акварэль; ал. – аловак; б. – бумага; кар. – карандаш; к., карт. – картон; п., пап. – папера; паст. – пастель; х/м – холст, масло.

Паступіў у рэдакцыю 25.09.2013 г.